

سوادآموزی

راهنمای برای معلمان مدارس ابتدایی

کیت گزنت

برگردان:

دکتر علی عربانی دانا

ویراستار:

دکتر احمد رمضان

تهران، ۱۴۰۲

سرشناسه : گرانت، کیت، ۱۹۶۸-م.
Grant, Kate
عنوان و نام پدیدآور : سوآآموزی: راهنمایی برای معلمان مدارس ابتدایی / کیت گرنت؛ برگردان علی عربانی دانا؛ ویراستار احمد رضانی.
مشخصات نشر : تهران: بوی کاغذ، ۱۴۰۲
مشخصات ظاهری : ۱۲۴ ص.: مصور، جدول.
شابک : 978-622-6070-93-5
وضعیت فهرست‌نویسی : فیبا
یادداشت : عنوان اصلی: Supporting literacy: a guide for primary classroom assistants, 2001.
موضوع : خواندن (ابتدایی) -- انگلستان
موضوع : زبان انگلیسی -- انشاء و تمرین -- راهنمای آموزشی (ابتدایی)
شناسه افزوده : عربانی دانا، علی، ۱۳۵۳-، مترجم
شناسه افزوده : رضانی، احمد، ۱۳۵۹-، ویراستار
رده بندی کنگره : LB۱۵۷۳
رده بندی دیویی : ۳۷۲/۶
شماره کتابشناسی ملی : ۹۲۴۹۸۴۴

تهران، خیابان شهید مطهری، خیابان سلیمان خاطر، کوچه مسجد، پلاک ۱۹

طبقه اول، واحد سه، کدپستی: ۱۵۷۸۷۱۵۹۱۴

تلفن: ۰۲۱-۸۸۳۱۹۱۶۴ تلفن همراه: ۰۹۲۱۲۵۷۶۵۹۳

تارنما: www.booka.ir

رایانامه: info@booka.ir

نشر بوی کاغذ (بوکا)

Supporting Literacy:
A Guide for Primary Classroom
Assistants

سوآآموزی

راهنمایی برای معلمان مدارس ابتدایی

نویسنده: کیت گرنت / برگردان: دکتر علی عربانی دانا

Kate Grant

ویراستار: دکتر احمد رضانی

چاپ: اول، ۱۴۰۲ مدیر تولید: احمد رضانی چاپ و صحافی: هنگام

تیراژ: ۵۰۰ نسخه شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۰۷۰-۹۳-۵

همه حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است.

فهرست مطالب

مقدمه مترجم	۵
فصل یک: آشنایی با ساعت سوادآموزی	۷
فصل دو: کمک به دانش آموزان در مهارت خواندن	۲۲
فصل سه: کمک به دانش آموزان در نوشتن و املا	۵۱
فصل چهار: دانش آموزان دارای نیازهای آموزشی ویژه	۸۳
فصل پنج: حمایت از دانش آموزان دوزبانه	۱۰۳
فصل شش: استفاده از کامپیوتر برای کمک به مهارت‌های سوادآموزی	۱۰۹
فهرست منابع	۱۱۴
پیوست‌ها	۱۱۶
واژه‌نامه توصیفی	۱۱۹

مقدمه مترجم

مهارت‌های سوادآموزی زیربنای دانش و یادگیری را تشکیل می‌دهند. انسان برای اینکه بتواند بهتر زندگی کند، باید محیط پیرامون خود را بشناسد و لازمه این شناخت، یادگیری روابط بین پدیده‌ها است. یادگیری به طور رسمی یا غیررسمی صورت می‌گیرد که تحقق این دو مستلزم آشنایی کامل با مهارت‌های خواندن، نوشتن، صحبت کردن و گوش دادن می‌باشد که در واقع چهار رکن سوادآموزی را تشکیل می‌دهند. از میان این چهار رکن، مهارت‌های خواندن و نوشتن جنبه رسمی دارند و در مدارس و مراکز یادگیری آموزش داده می‌شوند، اما مهارت‌های صحبت کردن و گوش دادن جنبه غیررسمی دارند و یادگیری آنها عموماً در محیط‌هایی چون خانه، محله و از طریق ارتباط با انسان‌ها و محیط پیرامون صورت می‌گیرد. کتاب حمایت از سوادآموزی: راهنمایی برای معلمان مدارس ابتدایی با هدف آموزش مهارت‌های سوادآموزی به دانش‌آموزان دبستانی نوشته شده است. آموزش در مدارس از جنبه رسمی برخوردار است و این اثر به طور خاص به مهارت‌های خواندن و نوشتن می‌پردازد، زیرا همانطور که بیان شد، آموزش رسمی با این دو مهارت سر و کار دارد.

فصل نخست کتاب به مفهوم ساعت سوادآموزی می‌پردازد. طرح ساعت سوادآموزی، یک برنامه درسی مندرج در برنامه آموزشی است و در واقع یک زنگ آموزشی به شمار می‌رود. مدت‌زمان این ساعت شصت دقیقه‌ای به چهار بخش تقسیم می‌شود که در هر بخش یک مبحث به دانش‌آموزان یاد داده می‌شود. فصل دوم به مهارت خواندن و انواع روش‌های آموزشی خواندن، و فصل سوم

به مهارت نوشتن و املا، و انواع روش‌های آموزشی آن اختصاص یافته‌اند که می‌تواند به دانش‌آموزان در یادگیری این مهارت‌ها کمک شایانی نماید. از آنجا که بخشی از جمعیت دانش‌آموزی را دانش‌آموزان با نیازهای آموزشی ویژه تشکیل می‌دهند، فصل چهارم به این گروه و آموزش مهارت‌های ویژه سوادآموزی به آنها می‌پردازد. در بیشتر مدارس، دانش‌آموزانی تحصیل می‌کنند که دوزبانه هستند. فصل پنجم کتاب با بررسی دانش‌آموزان دوزبانه، روش‌هایی را برای حمایت از آنها در حیطه مهارت‌های سوادآموزی معرفی می‌کند. در نهایت، فصل پایانی کتاب به دانش‌آموزان یاد می‌دهد چگونه با بهره‌گیری از کامپیوتر بتوانند مهارت‌های سوادآموزی را بهتر فراگیرند.

بدیهی است با توجه به اینکه متن اصلی کتاب به زبان انگلیسی نوشته شده است، نویسنده مثال‌هایی از زبان انگلیسی را برای آموزش مهارت‌های خواندن و نوشتن به کار گرفته است، اما مترجم اثر سعی داشته است به ازای این نمونه‌ها، معادل‌هایی را در زبان فارسی پیدا کند. توضیحات معادل‌ها در پانوشته‌ها بیان شده است. واژه‌نامه توصیفی مندرج در پایان کتاب به توضیح اصطلاحات تخصصی به کار رفته می‌پردازد. فهرست عناوین درج شده در کتابنامه نیز برای مطالعه بیشتر خوانندگان سودمند است.

در پایان از دوست فاضل و سختکوش عزیزم، آقای دکتر احمد رضانی مدیرمسئول انتشارات بوی کاغذ (بوکا)، صمیمانه سپاسگزارم که انگیزه گردآوری و ترجمه این کتاب را در من ایجاد کردند و توضیحاتی در جهت تقویت محتوای کتاب به من یادآور شدند، و چاپ و انتشار کتاب را بر عهده گرفتند.

امید است کتاب حاضر بتواند به جامعه اهل فضل ایرانی در یادگیری مهارت‌های اساسی سوادآموزی کمک نماید و گامی مؤثر در جهت ترویج و پیشبرد علم در این مرز و بوم بردارد.

فصل یک

آشنایی با ساعت سوادآموزی

برنامه راهبردی سوادآموزی ملی که در سپتامبر سال ۱۹۹۸ آغاز شد، یک طرح دولتی است که هدفش ارتقای استانداردهای خواندن و نوشتن برای دانش‌آموزان دبستانی انگلیس و ولز است. دولت در سندی که همان زمان منتشر کرد، عقاید خود را در ارتباط با اهمیت معلمان کلاس به شرح زیر تصریح کرده است:

«برنامه ساعت سوادآموزی سبب شده است که کارکنان مدرسه، نقش تازه و افزون‌تری را در کلاس ایفا کنند. با این طرح، حس هدفمندی در کادر پشتیبانی افزایش می‌یابد، دسترسی آنها به برنامه‌ریزی‌ها بیشتر می‌شود و حس مسئولیت‌پذیری‌شان برای گروه‌هایی که با آنها کار می‌کنند افزایش می‌یابد.» (اداره آموزش و کارایی، ۱۹۹۸ الف)

پیش از این در سال ۱۹۹۶، دولت یک طرح آزمایشی برای معلمانانی که از دانش‌آموزان دبستانی حمایت می‌کردند، تدوین کرده بود که موسوم به دوره‌های تخصصی معلمان^۲ بود. ارزیابی این طرح نشان داد که استفاده از معلمان در کلاس‌های ابتدایی، تأثیر مثبتی بر یادگیری و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دارد. دولت در سال ۱۹۹۹ وعده داد که تا سال ۲۰۰۲، بیست هزار معلمان به مدارس ابتدایی بفرستد و در این راستا برنامه مکمل سوادآموزی را معرفی کرد. این برنامه ویژه دانش‌آموزان پایه سوم و چهارمی است که از هم‌کلاسی‌های خود عقب مانده‌اند و مقرر شد این برنامه با همراهی معلمان اجرا شود.

-
1. Department for Education and Employment
 2. Specialist Teacher Assistant (STA)

برنامه مکمل سوادآموزی^۱ مشتمل بر بسته‌ای از مواد درسی و منابعی است که به رشد مهارت‌های خواندن و نوشتن در دانش‌آموزان کمک می‌کند. این منابع به همه مدارس ابتدایی فرستاده شد.

ساعت سوادآموزی

درس‌های مربوط به ساعت سوادآموزی^۲ هر روزه در کلاس تدریس می‌شود. این درس‌ها برای پرورش مهارت‌های خواندن و نوشتن و نیز مهارت‌های صحبت کردن و گوش دادن طراحی شده است. بخش عمده این درس‌ها به کل دانش‌آموزان کلاس مربوط می‌شود، اما دانش‌آموزان بخشی از این ساعت را به صورت گروهی کار می‌کنند. در این جلسات کار گروهی معمولاً دیگر افراد بزرگسال از جمله معلمان به دانش‌آموزان کمک می‌کنند.

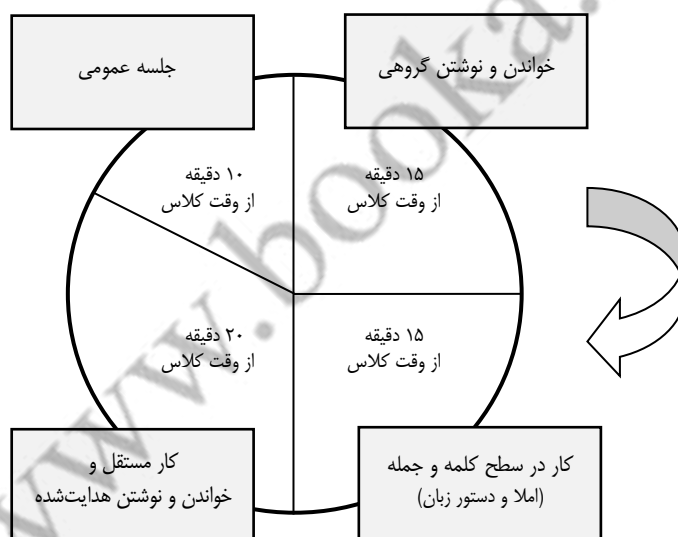
طرح درسی که معلمان برای آموزش و تدریس در ساعت سوادآموزی تدوین می‌کنند، بر اساس چارچوبی خاص طراحی می‌شود. این چارچوب، پرونده بزرگی است که حاوی اطلاعاتی در زمینه نوع مطالب تدریس در سال و ترم تحصیلی، از مرحله پیش‌دبستانی تا پایه ششم ابتدایی، است. در ادامه، این برنامه به چند بخش کوچک‌تر تقسیم می‌شود و طرح درس هر هفته بر اساس آن تنظیم می‌شود. طرح درس معلم حاوی جزئیاتی است که نوع کتاب‌ها و فعالیت‌ها را برای گروه‌های دانش‌آموزی مشخص کرده است، از جمله دانش‌آموزانی که تحت حمایت معلمان هستند. در مدارس بزرگ‌تر، دانش‌آموزان بر اساس توانایی‌شان در ساعت سوادآموزی، در گروه‌های مختلف قرار می‌گیرند.

شیوه کار ساعت سوادآموزی

ساعت سوادآموزی به چهار بخش تقسیم می‌شود. در دو بخش اصلی این ساعت

-
1. Additional Literacy Support
 2. Literacy Hour Clock

که مجموعاً سی دقیقه است، معلم مطالبی را برای کل دانش‌آموزان کلاس تدریس می‌کند. سپس در بیست دقیقه بعد، دانش‌آموزان بر اساس توانایی‌شان در مهارت خواندن به گروه‌های مختلف تقسیم می‌شوند و سرانجام در ده دقیقه پایانی، کل اعضای کلاس دوباره گرد هم می‌آیند. ممکن است بعضی از مدارس، این زمان‌بندی را اندکی تغییر دهند، ولی در کل از همین نظم و الگو پیروی می‌کنند. هر هفته ساعت‌های سوادآموزی به مهارت‌های خواندن، نوشتن، صحبت کردن و گوش دادن اختصاص می‌یابد و در کنار آنها به املا، نقطه‌گذاری و جمله‌سازی نیز پرداخته می‌شود.

شکل ۱: شمای چهار بخش ساعت سوادآموزی

بخش اول ساعت سوادآموزی

در این بخش، فعالیت‌ها در سطح متن است و خواندن و نوشتن به صورت گروهی انجام می‌شود. زمان لازم برای این بخش پانزده دقیقه است و کل

دانش‌آموزان کلاس در آن مشارکت دارند.

• خواندن گروهی

در پانزده دقیقه نخست از ساعت سوادآموزی، همه دانش‌آموزان معمولاً دور معلم جمع می‌شوند و به کتاب اصلی و یا صفحه پروژکتوری که حاوی متن است، نگاه می‌کنند. این عمل، خواندن گروهی نام دارد.

ابتدا معلم متن را به دانش‌آموزان معرفی می‌کند و توجه آنها را به تصاویر، واژگان کلیدی، شخصیت‌ها (در صورتی که متن موردنظر داستان باشد) و قالب (در صورتی که متن، شعر باشد) جلب می‌کند.

سپس معلم متن را برای دانش‌آموزان می‌خواند. زمانی که او متن را برای بار دوم می‌خواند، دانش‌آموزان با او همراهی می‌کنند. متنی که برای دانش‌آموزان پایه‌های پایین‌تر انتخاب می‌شود، شاید داستان و یا شعری از کتاب اصلی باشد. دانش‌آموزان پایه‌های بالاتر به پروژکتور که در واقع انعکاس صفحه‌ای از کتاب آنهاست، نگاه می‌کنند.

این متون با دقت و ظرافت بالایی انتخاب می‌شوند و بالاتر از سطح دانش‌آموزان است. گرچه بعضی از دانش‌آموزان نمی‌توانند متن را به تنهایی بخوانند، ولی هر دانش‌آموزی این فرصت را دارد که در بخش‌هایی از متن که قادر به درک آن است مشارکت کند.

در اینجا تأکید بر درک مطلب است و معلم با پرسیدن سؤال سعی می‌کند که دانش‌آموزان را به تفکر درباره آنچه که می‌خوانند تشویق کند تا بتوانند مفاهیم متن را پیدا کرده، تحلیل کنند و در بحث کلاسی مشارکت کنند.

• نوشتن گروهی

دانش‌آموزان یک یا دو روز از هفته را به نوشتن گروهی می‌پردازند. در این حالت، معلم مطالب را روی تخته مطلب می‌نویسد و دانش‌آموزان دوباره دور او جمع می‌شوند.

بدین منظور، معلم با دانش‌آموزان همکاری می‌کند و به اتفاق آنها داستان یا شعری می‌گوید و با این کار، آنها را تشویق می‌کند تا عقاید خود را درباره یکی از مطالب مطرح شده در جلسات قبلی ساعت سوادآموزی بیان کنند. معلم نقش مدل را برای دانش‌آموزان ایفا می‌کند، به آنها نشان می‌دهد که چگونه باید به سوالات پاسخ دهند و از طریق خواندن با صدای رسا به آنها کمک می‌کند. او نظرات دانش‌آموزان را روی تخته می‌نویسد، گرچه ممکن است از دانش‌آموزان نیز بخواهد که این کار را انجام دهند.

بخش دوم ساعت سوادآموزی

در این بخش، فعالیت‌ها در سطح واژه و جمله است، زمان لازم برای این بخش پانزده دقیقه است و کل دانش‌آموزان کلاس در آن مشارکت دارند.

پانزده دقیقه بعد، به رشد مهارت‌های دانش‌آموزان در بخش‌های املا، نقطه‌گذاری و دستور زبان مربوط می‌شود. این کار در سطح جمله انجام می‌شود. برای دانش‌آموزان پایه‌های پایین‌تر که در مرحله اصلی یک^۱ حضور دارند، بر یادگیری صوت‌شناسی و الگوهای هجی کردن (برای مثال "day"، "say"، "play") تأکید می‌شود. منظور از صوت‌شناسی درک این موضوع است که حروف دارای صدا هستند. علاوه بر این، صوت‌شناسی به شیوه ترکیب صداها می‌پردازد که به دانش‌آموزان در خواندن و هجی کلمات کمک می‌کند. به این دانش‌آموزان یاد داده می‌شود که حروف الفبا را در وسط یا آخر واژه به چه صورت بنویسند^۲ و چگونه جملات را با استفاده از حروف کوچک و بزرگ

۱. برای مدیریت بهتر برنامه درسی ملی، آن را به دوره‌های دو یا سه ساله تقسیم‌بندی کرده‌اند که هر کدام یک مرحله اصلی نامیده می‌شود. دانش‌آموزان، مرحله اصلی یک (سال‌های اول و دوم مدرسه) را در سنین پنج تا هفت سالگی و مرحله اصلی دو (سال‌های سوم تا ششم مدرسه) را در سنین هشت تا یازده سالگی طی می‌کنند که مطابق با دوره‌های پیش‌دبستانی و دبستان است. دبیرستان شامل مراحل اصلی سه و چهار است.

۲. مانند حرف «ی» در کلمات فارسی «سیب» و «گلابی».

اشاره کردن به کلمات

حافظه بسیار مهم است، اما تا زمانی که دانش‌آموز هنگام خواندن به کلمات متن نگاه نکند، مهارت خواندن در وی توسعه پیدا نخواهد کرد. یک راه مطمئن برای یاد دادن نحوه تمرکز به دانش‌آموزان در مراحل اولیه یادگیری مهارت خواندن این است که از آنها بخواهیم تا انگشت اشاره خود را هنگام خواندن زیر کلمات قرار دهند. این کار برای بعضی از دانش‌آموزان دشوار است، از این رو باید دست این دانش‌آموزان را به آرامی بگیریم تا بتوانند انگشت خود را زیر کلمات قرار دهند. گاهی دانش‌آموزان تصور می‌کنند که این اشاره کردن جادو می‌کند. آنها می‌دانند که این عمل مهم است و در خواندن به آنها کمک می‌کند، چون معلمان همیشه به آنها می‌گویند که این کار را فراموش نکنند، اما علت و روش آن را نمی‌دانند. برخی دانش‌آموزان هنگام اشاره کردن به کلمات، دست خود را روی کلمه قرار می‌دهند و این امر سبب می‌شود تا نتوانند کلمه را ببینند و بخوانند.

یک راهکار مناسب برای تمرین اشاره کردن به کلمات^۱ این است که یک کتاب ساده را برای دانش‌آموز بخوانید و به طور همزمان از او بخواهید که انگشت خود را زیر کلمات متن آن قرار دهد. با این روش، دانش‌آموزان فوراً متوجه می‌شوند که آیا انگشت خود را به طرف کلمه گرفته‌اند یا روی آن (اگر انگشت خود را روی کلمه قرار داده باشند، صدای معلم قطع می‌شود) و نیز متوجه می‌شوند که اگر با انگشتان خود سریعاً به کلمات اشاره نکنند، معلم صدای خود را پایین می‌آورد. این روش راهی مناسب برای دادن اعتماد به نفس به دانش‌آموزان است.

روش‌های تدریس خواندن

آیا زمانی را که خودتان در حال یادگیری خواندن بودید، به یادتان می‌آید؟ در دهه

۱. one-to-one matching: این عبارت به طور مفهومی، و نه تحت‌اللفظی، ترجمه شده است.

۱۹۵۰ که تدریس در دبستان‌ها به صورت سنتی انجام می‌شد، صوت‌شناسی^۱ اساس تدریس خواندن بود. در آن زمان، صوت‌شناسی ارزش زیادی داشت و دانش‌آموزان تا زمانی که به طور کامل با صدای حروف الفبا آشنا نشده بودند، حق نداشتند کتاب خواندن را باز کنند. کتاب‌های خواندن عمدتاً شامل کلماتی بود که خواندنشان وابسته به دانش قواعد آوایی بود، برای مثال "c+h=ch".

روش سنتی دیگر، روش **بین و بگو**^۲ بود. در این روش، دانش‌آموزان یاد می‌گرفتند که کلمات مجزا را خارج از بافت داستان شناسایی کنند. در این روش، دانش‌آموزان بر شکل کل کلمه متمرکز می‌شدند، نه بر تک‌تک حروف. دانش‌آموزان کارت کلماتی را که فرامی‌گرفتند، داخل قوطی‌های کوچک (عمدتاً قوطی‌های بازیافت شده سیگار) گذاشته و همراه خود به منزل می‌بردند.

اکثر مدارس از طرح‌های سنتی خواندن استفاده می‌کردند. در سال‌های اخیر، بسیاری از کارشناسان حوزه خواندن با اقتباس از متون معمولی توانسته‌اند خوانندگان و مخاطبین خود را سرگرم کنند. برای مثال:

Look, Jane, look.
Look at Spot.
Look at Spot run.
Run, Spot, run
Jane, look at Spot run.
Look, Jane, look

همان‌گونه که مشاهده می‌کنید، در این روش‌ها اعتقاد بر این بود که چند کلمه محدود و یک متن به شدت تکراری می‌تواند در یادگیری کلمات به دانش‌آموزان کمک کند. اما این روش مانع تولید خلق داستان‌های جذاب و خلاقانه می‌شد.

در دهه ۱۹۶۰، گرایش مختصری به **الفبای اولیه آموزش**^۳ ایجاد شد. در این رویکرد، کلمات دقیقاً به همان شیوه که تلفظ می‌شدند، به نگارش در می‌آمدند؛

1. phonics
2. Look and say
3. Initial Teaching Alphabet (ITA)

برای مثال "night" به صورت "niet" نوشته می‌شد.^۱ فلسفه الفبای مذکور این بود که دانش‌آموزان سنین پایین‌تر خواندن را به سرعت یاد بگیرند و بدون اینکه نگران املای کلمات باشند، بتوانند به آسانی بنویسند. اما پیش از شروع دبستان، گریزی به سوی الفبای سنتی زده می‌شد و این امر مشکلاتی را برای برخی دانش‌آموزان ایجاد می‌کرد. از سوی دیگر، تعداد کتاب‌هایی که به الفبای اولیه آموزش نوشته می‌شدند بسیار اندک بود.

در دهه ۱۹۷۰، روش تجربه زبانی^۲ در مدارس اجرا شد تا راه‌حلی برای محدودیت‌های طرح‌های خواندن، صوت‌شناسی سنتی و روش بین و بگو باشد. در این روش، دانش‌آموزان تشویق می‌شدند تا درباره موضوع موردعلاقه خود جملاتی بنویسند و سپس از روش نگارش خود که معنادار نیز بود، برای تمرین مهارت‌های خواندن خود استفاده کنند. برنامه رخنه در سوادآموزی^۳ مشهورترین منبع تجاری برای آموزش تجارب زبانی بود. شما ممکن است از این مواد آموزشی مفید (مانند بانک لغات و بنرهای جمله‌سازی) هنوز در مدارس خود استفاده کنید.

مخالفت علیه روش‌های سنتی آموزش همچنان بیشتر می‌شد، به ویژه در دهه ۱۹۸۰ که جیل بنت^۴، مربی نوزادان، روش کارآموزی خود را با استفاده از کتاب‌های واقعی ابداع کرد. او معتقد بود که کتاب‌های باکیفیت و غنی را باید به دانش‌آموزان معرفی کرد. این امر بدون استفاده از داستان‌های مصور جذاب در کتاب‌های دانش‌آموزان مقدور نبود. این روش نیز با انتقادهایی همراه بود. مخالفین این رویکرد، آن را خطایی قابل اجتناب می‌دانند که در تلاش برای خلاصی از شیوه‌های سنتی، مزایای ارزشمند رویکردهای قبلی را نادیده می‌گیرد و این روش در واقع بهانه‌ای برای عدم آموزش مستقیم مهارت‌های خواندن

۱. در زبان فارسی می‌توان به نمونه‌های «معمولن» به جای «معمولاً»، «خاهر» به جای «خواهر»، «موسا» به جای «موسی» و «مسعله» به جای «مسئله» اشاره کرد.

2. language experience
3. Breakthrough to Literacy
4. Jill Bennett

است. مخالفین کتاب‌های واقعی بر این باورند که در این روش از دانش‌آموزان انتظار می‌رود صرفاً با قرار گرفتن در معرض کتاب‌های مناسب بتوانند مفاهیم خواندن را درک کنند. حال، چه باید کرد؟

پس از دهه‌ها بحث و جدل بر سر محاسن و معایب روش‌های آموزشی، ظاهراً امروزه توازن مناسبی بین عناصر مختلف آموزش خواندن ایجاد شده است. اگرچه هنوز برخی به صوت‌شناسی گرایش دارند، برنامه‌راهبرد ملی سوادآموزی بعد از مدت‌ها مهجوریت آموزشی اکنون توانسته است نقش مهمی در فرایند رشد خواندن ایفا نماید. امروزه ناشرانی که از طرح‌های جدید خواندن استفاده می‌کنند، اهمیت زیادی به کتاب‌های جذاب و معنادار می‌دهند و اغلب از تصاویر جالب توجه در کتاب‌ها بهره می‌گیرند تا دانش‌آموزان را به خواندن تشویق کنند.

خواندن آسان

• معرفی کتاب داستانی به دانش‌آموزان

نباید از دانش‌آموزانی که هنوز خواندن سریع و روان را یاد نگرفته‌اند، خواسته شود که بدون هیچ‌گونه کمک شروع به خواندن کتابی کنند که قبلاً ندیده‌اند. یک راهکار مناسب برای حصول اطمینان از اینکه دانش‌آموزان هنگام مواجهه با کتاب حس خوبی دارند، این است که ابتدا توضیحاتی راجع به کتاب به آنها ارائه شود. هنگام معرفی کتاب به دانش‌آموزان باید به این نکات توجه داشت:

- سطح کتاب باید مناسب باشد. (دانش‌آموزان باید کتاب را به گونه‌ای بخوانند

که از هر ده کلمه که می‌خوانند، بیش از یک اشتباه وجود نداشته باشد.)

- عنوان کتاب را برای گروه بخوانید. وقتی شما به کلمات اشاره می‌کنید،

دانش‌آموزان از شما تقلید می‌کنند. شما می‌توانید از یک دانش‌آموز بخواهید

که به جای شما، به کلمات کتاب اشاره کند.

- اگر اسم نویسنده روی جلد کتاب نوشته شده است، از دانش‌آموزان بخواهید

که اسم آن را پیدا کرده و به شما بگویند. اسم تصویرپرداز را نیز از آنها

- بپرسید. (دانش‌آموزان در مرحله اصلی یک از طرح ساعت سوادآموزی تشویق می‌شوند که از کلمات «نویسنده» و «تصویرپرداز» استفاده کنند.)
- همراه با دانش‌آموزان در کتاب جستجو کنید و شخصیت‌های اصلی داستان را پیدا کنید.
- از دانش‌آموزان بخواهید به عکس‌های اولیه کتاب نگاه کنند و با توجه به آنها به شما بگویند که کتاب درباره چیست؟
- پیش از شروع خواندن، به دانش‌آموزان کمک کنید تا کلمات مهم را پیدا کنند، خواندن کلمات دشوار را با شما تمرین کنند و معنی کلمات ناآشنا را به شما بگویند.
- هنگام صحبت درباره داستان، سعی کنید از همان کلماتی که در متن به کار رفته است، استفاده کنید. برای مثال، اگر کتاب از واژه‌های «mother» و «father» (معادل «پدر» و «مادر») استفاده کرده است، شما هم از همان واژه‌ها استفاده کنید و از واژه‌های هم‌معنی آنها یعنی «mum» و «dad» (به معنای «مامان» و «بابا») پرهیز کنید؛ به طوری که دانش‌آموزان هنگام خواندن مجدد کتاب با همان واژه‌هایی که از قبل در ذهن‌شان شکل گرفته است و برایشان آشناست، مواجه شوند.

• کمک به دانش‌آموزان برای استفاده از نشانه‌ها

دانش‌آموزان هنگام خواندن مؤثر باید از هر سه عنصر زیر استفاده کنند:

(۱) تشخیص کلمه؛

(۲) آگاهی واج‌شناختی (الگوها و صدای حروف)؛ و

(۳) بافت (خواندن و درک مطلب).

هنگامی که دانش‌آموزان مشغول پیدا کردن معنی یک کلمه ناآشنا هستند، باید از نشانه‌هایی که در واقع به معنای آن کلمه مربوط است، استفاده کنیم و به آنها در انجام این فرایند کمک کنیم.

فصل سه

کمک به دانش آموزان در نوشتن و املا

شیوه یادگیری نوشتن در کودکان

کودکان صحبت کردن را به تدریج یاد می‌گیرند. نوشتن نیز مانند حرف زدن است که یادگیری آن به تدریج صورت می‌گیرد. ما نباید انتظار داشته باشیم که یک کودک دوساله بتواند جمله زیر را تولید کند:

Mother, I have a strong urge for you to assuage my hunger with a chocolate digestive.¹

اما از کودک نوپایی که تازه حرف زدن را شروع کرده است، می‌توان انتظار داشت که عبارتی همچون "Mummy! Bicky!"² را تولید کند. در واقع ارتباط مشخصی بین یادگیری صحبت کردن از یک سو، و یادگیری خواندن و نوشتن از سوی دیگر وجود دارد. کودکانی که دیر زبان باز می‌کنند، اغلب در یادگیری خواندن، نوشتن و املا مشکل دارند.

• مرحله اول: نوشتن آزمایشی

کودکان پیش از آنکه به مدرسه بروند، در ابتدا نوشتن را از بزرگسالان تقلید می‌کنند. بعضی از حروف را شاید بتوان در نوشته‌های آنها تشخیص داد، اما دستخط این کودکان عمدتاً شبیه یک رشته حلقه است. آنها در ابتدا می‌خواهند که یک فرد بزرگسال نوشته آنها را بخواند و در مراحل بعدی است که آنها خود

۱. «مادر، من از شما شدیداً تقاضا دارم که گرسنگی‌ام را با یک شکلات اشتهاآور فرو بنشانی.»

۲. «ماما، بیسکویت!»

نوشته‌شان را به صورت چیزی کاملاً متفاوت می‌خوانند. از نوشته‌های کودکان می‌توان دو نکته را نتیجه‌گیری کرد:

- نوشتن برای تبادل افکار با یک فرد دیگر است.

- گفتار متشکل از کلماتی است که می‌توان آنها را روی کاغذ آورد.

• مرحله دوم: استفاده از حروف

اولین چیزی که کودکان معمولاً شروع به نوشتن آن می‌کنند، اسمشان است و این شاید معنی‌دارترین کلمه‌ای باشد که آنها می‌شناسند. در این مرحله اغلب مشاهده می‌شود که بچه‌های کوچک از حروف اسم خود در همه نوشته‌ها استفاده می‌کنند، چون ممکن است از صدای حروف آگاه نباشند. نوشته زیر توسط کودکی به نام پاتریک نوشته شده است. این نوشته اصلاً خوانا نیست، چون پاتریک در این مرحله حروف بسیار کمی را یاد گرفته و برای جدا کردن کلمات از یکدیگر بین‌شان فاصله نمی‌گذارد.

patrick ptpiki

(Patrick went to the park)

شکل ۱: مرحله دوم: استفاده از حروف

• مرحله سوم: املاي آوانگار

وقتی کودکان متوجه می‌شوند که هر حرفی نشانگر صدایی است، عمل نوشتن برای آنها آسان می‌شود. البته خطوط زبان‌های مختلف و یادگیری نوشتن به این زبان‌ها با یکدیگر متفاوت است. برای مثال، یادگیری نوشتن به زبانی که خط آن، آوانگار و کاملاً قاعده‌مند است، مانند زبان‌های ایتالیایی و ترکی، بسیار آسان‌تر از خط انگلیسی و پیچیدگی‌های موجود در آن است. در این مرحله، کودکان شدیداً

وابسته به صداهای بارز و مشخصی هستند که در کلمه می‌شنوند، مانند صداهای همخوان. شاید برخی کودکان به این الگو در کتاب‌ها توجه کرده باشند که بین کلمات فاصله وجود دارد، پس آنها باید این الگو را هنگام نوشتن نیز رعایت کنند. در مثال بالا، پاتریک اکنون بسیاری از حروف و صداهای آنها را می‌داند، پس نوشته او را می‌توان با سهولت خواند، گرچه پاتریک هنوز باید راه درازی را طی کند.

wonsa pon a tim

(once upon a time)

شکل ۲: مرحله سوم: املاي آوانگار

• مرحله چهارم: یادگیری کلمات و الگوهای املاي

در این مرحله، کودکان یاد می‌گیرند که بعضی از کلمات مدام در نوشته‌هایشان تکرار می‌شود (برای مثال کلمات "not"، "can"، "went"، "was"، "the"). آنها دایره‌ای از این واژگان پربسامد را ایجاد می‌کنند و غالباً به طور ناخودآگاه از آن در نوشته‌های استفاده می‌کنند. آنها در این زمان یاد می‌گیرند که اگر املاي کلمه‌ای مانند "right" را یاد بگیرند، می‌توانند دانش مربوط به این کلمه را به کلماتی که هم‌صدا با آنهاست تعمیم دهند، مانند "light"، "tight"، "fight". کودکان در مواجهه با کلماتی که نمی‌شناسند اغلب از همان روش آوانگار استفاده می‌کنند، بدین صورت که به واج‌های (صدای حروف) کلمه گفتاری گوش می‌دهند و سعی می‌کنند کلمه را متناسب با آن تجزیه کنند. مواردی را که پاتریک به کار برده است، مثال می‌زنیم. او چندین کلمه پربسامد از جمله "went"، "up"، "and"، "the"، "saw" را می‌داند. او کلمه "jack" را به طور صحیح هجی می‌کرد، شاید به این دلیل که الگوی "-ack" را از کلمات دیگری همچون "back"، "sack" یاد گرفته بود. او از این دانش خود استفاده کرد و کلمه

”beanstalk” را نوشت. او نمی‌دانست که چگونه کلمه ”giant” را بنویسد و کلمه دیگری که با آن هم‌صدا باشد به ذهنش نمی‌رسید. از این رو، پاتریک به دانش صوت‌شناسی خود متوسل شد و صداهایی را که به گوشش می‌رسید، تجزیه کرد و کلمه ”jiyent” را تولید کرد.

Jack went up the beanstalk and saw a jiyent.

(Jack went up the beanstalk and saw a giant)

شکل ۳: مرحله سوم: یادگیری کلمات و الگوهای املائی

• مرحله پایانی: اصلاح فرایند

در این مرحله، مبانی نوشتن برای بسیاری از کودکان جا افتاده است. اکنون آنها چیزهای زیادی را یاد گرفته‌اند؛ از جمله کلمات پرسامد، الگوهای املائی رایج، موارد استثناء، و کلماتی را که به یک صورت خوانده، اما به صورت‌های مختلف نوشته می‌شوند، از جمله ”bean”، ”been”، ”stork” و یا ”stalk”.

افزون بر این، آنها جملاتی با ساختار فنی‌تر را تولید می‌کنند و از علائم نقطه‌گذاری مانند علامت سؤال، ویرگول، علامت نقل قول و تعجب استفاده می‌کنند. در این سطح کودکان مخاطبین خود را می‌شناسند و سعی دارند تا سبک ویژه خود را بر حسب اینکه در حال نوشتن داستان، گزارش عملی یا نامه هستند، تنظیم کنند.

قابل ذکر است همه کودکان گذر از یک مرحله به مرحله دیگر را به سهولت طی نمی‌کنند. گاهی بین این سطوح مختلف هم‌پوشی صورت می‌گیرد. یادگیری یک جنبه از نوشتن گاهی برای بعضی از کودکان بسیار زمان‌بر است. بعضی از کودکان ممکن است به ساختار جمله توجه کنند، ولی هنوز در املائی جملات مشکل داشته باشد. گروهی دیگر نیز در مرحله املائی آوانگار باقی می‌مانند و برای پیشرفت به مرحله بعدی به کمک بیشتری نیاز خواهند داشت.

فصل پنج

حمایت از دانش‌آموزان دوزبانه

اگر کودک یا بزرگسالی بتواند به بیش از یک زبان صحبت کند این ویژگی یک امتیاز به شمار می‌رود نه یک معضل. از این رو، اگر شخصی زبان انگلیسی را به عنوان زبان دوم یاد می‌گیرد، باید از دریچه مثبت به آن نگاه کرد. بها دادن به زبان‌ها و فرهنگ‌های مختلف دانش‌آموزان باعث ایجاد اعتماد به نفس و افزایش منزلت اجتماعی دانش‌آموزان دوزبانه می‌گردد. همچنین، آگاهی از شیوه کارکرد یک زبان می‌تواند به دانش‌آموزان کمک کند تا بتوانند به زبان‌های دیگر صحبت کنند، بخوانند و بنویسند.

دانش‌آموزانی که در مرحله آغازین یادگیری زبان انگلیسی هستند اغلب با دوره‌ای (گاه بسیار طولانی) مواجه می‌شوند که طی آن بسیار کم صحبت می‌کنند، به ویژه در کلاس درس یا در جمع گروه. دلیل این امر آن است که دانش‌آموزان پیش از اینکه شروع به صحبت کنند، مشغول گوش دادن و درک مطالب هستند. در ابتدا آنها گاهی در موقعیت‌های غیردرسی مثلاً در زمین بازی با دانش‌آموزان دیگر شروع به صحبت می‌کنند.

سازمان‌بندی کلاس می‌تواند به دانش‌آموزان دوزبانه کمک کند تا آنچه را که از آنها انتظار می‌رود، درک کنند و نیازهای خود را شناسایی کنند؛ حتی اگر فقط از چند کلمه انگلیسی استفاده کنند. اگر دانش‌آموز دیگری نیز در کلاس درس حضور دارد که هم‌زبان با دانش‌آموز دوزبانه تازه‌وارد است، می‌تواند در ابتدا برای این دانش‌آموز دوزبانه به عنوان مترجم عمل کند. در این حالت، آن دوره خاموشی اولیه برای این دانش‌آموز دوزبانه چندان دشوار نخواهد بود. البته باید

دقت داشت که دانش‌آموز تازه‌وارد وابستگی شدیدی به دوست مترجم خود پیدا نکند، چراکه در این حالت انگیزه زیادی برای صحبت به زبان انگلیسی نخواهد داشت.

بیشتر مدارسی که تعداد دانش‌آموز دوزبانه در آن زیاد است معمولاً همایش‌ها و مجمع‌های ویژه‌ای را اغلب در قالب جشن‌های بزرگ برگزار می‌کنند (مانند مراسم «دیوالی» که جشن چراغانی هندویان است، یا «جشن سال نو» چینی‌ها).

کار گروهی با دانش‌آموزان دوزبانه

فعالیت‌های عملی چون آشپزی و بازی‌های صفحه‌دار می‌تواند محیطی آشنا و لذت‌بخش برای یادگیری زبان گفتاری، خواندن و نوشتن ایجاد کند.

بالا بردن منزلت اجتماعی دانش‌آموزان دوزبانه در گروه می‌تواند اعتماد به نفس آنها را تقویت کند. یک روش برای انجام این کار آن است که به این دانش‌آموزان فرصت دهیم تا دانسته‌هایشان را به زبان مادری خود بیان کنند. برای مثال، اگر این دانش‌آموزان در حال یادگیری اسامی رنگ‌ها یا روزهای هفته هستند، می‌توان از آنها خواست تا این واژه‌ها را به زبان مادری خود برای دیگر اعضای گروه بیان کنند. بسیاری از دانش‌آموزان دوست دارند معادل واژه‌های «سلام» و «خداحافظ» در زبان‌های دیگر را یاد بگیرند. بدین طریق، دانش‌آموزان و حتی معلم متوجه می‌شوند که دانش‌آموزان دوزبانه چیزهایی می‌دانند که آنها نمی‌دانند و این موضوع باعث می‌شود دانش‌آموزان دوزبانه بیشتر به هوش خود پی ببرند.

فعالیت‌های عملی

تهیه جزوه به همراه دانش‌آموزانی که در حال یادگیری زبان انگلیسی هستند روش بسیار مفیدی برای رشد زبان و مهارت‌های سوادآموزی است. برای مثال،

اگر دانش‌آموزان در کلاس علوم مشغول پرورش گیاه از بذر آن هستند، می‌توانند ترتیب مراحل مختلف تولید گیاه از دانه را نقاشی کنند و شرح آن مراحل را در زیر عکس بنویسند:

- اول کمی کود داخل گلدان ریختیم،

- سپس دانه‌ها را کاشتیم،

- بعد کمی آب روی دانه‌ها پاشیدیم و ...

به این ترتیب، دانش‌آموزان می‌توانند واژه‌های جدیدی در ارتباط با موضوع علمی موردنظر (آب، گیاه، دانه، پرورش دادن، ساقه، اندازه) و نیز ترتیب زمانی (اول، پس، بعد، سرانجام) فراگیرند. نقاشی و توضیحات دانش‌آموزان را به شکل یک جزوه دریاورید، این جزوه می‌تواند برای دانش‌آموزان گروه تمرینی برای خواندن و برای سایر دانش‌آموزان یک جزوه مفید باشد.

برای تمرین خواندن شیوه‌های دیگری نیز وجود دارد. برای مثال، تعدادی از جملات توضیحی را که برای شرح عکس‌ها به کار رفته است، می‌نویسیم و سپس بازی «کلمات حذف شده» یا «جملات پراکنده» را روی آن انجام می‌دهیم. از آنجایی که این فعالیت به یک تجربه واقعی مربوط می‌شود، کل آن برای دانش‌آموزان معنادار و قابل‌درک است.

هنگامی که دانش‌آموزان کلمات خود را می‌بینند، به ویژه اسامی خود و دوستان خود را به صورت چاپ‌شده مشاهده می‌کنند، خواندن و نوشتن برایشان معنادار خواهد شد. این کار سبب می‌شود تا این دانش‌آموزان خود را به عنوان مؤلفی بنگرند که در آن زبان جدید قلم می‌زنند.

استفاده از کتاب‌های خواندن برای کمک به دانش‌آموزان دوزبانه

برای کمک به دانش‌آموزان دوزبانه‌ای که در حال یادگیری زبان انگلیسی هستند، می‌توان از کتاب‌های مصور و متون دوزبانه استفاده کرد. در کتاب‌های دوزبانه،

واژه‌نامه توصیفی

Blending

ترکیب: به آمیختن واج‌ها (صدای حروف) با یکدیگر به منظور خواندن کلمات و تلفظ آنها ترکیب می‌گویند.

Brainstorming

بارش مغزی: به جمع کردن و گرد هم آوردن کلمات، مفاهیم و دانش موجود اطلاق می‌شود که قبل از خواندن متن انجام می‌شود.

Conductive hearing

نقص شنوایی انتقالی: مراجعه کنید به چسب گوش.

Consonant cluster

خوشه همخوانی: به دو یا سه همخوان گفته می‌شود که اغلب در ابتدای کلمه کنار یکدیگر قرار می‌گیرند. مانند: "tr"، "fl" یا "spr".

Context (reading)

بافت خواندن: استفاده از معنا و ساختار جمله که برای درک متن به کار می‌رود.

Cues

سرنخ / نشانه: به معنا (از جمله توضیحات)، ساختار جمله و اطلاعات صوتی گفته می‌شود که خواننده‌ها برای خواندن متن از آن بهره می‌گیرند.

Dyslexia

نارساخوانی: نقصی که در یادگیری خواندن و هجی کردن (و گاهی حساب کردن)

ایجاد می‌شود و مشکلاتی در به خاطر سپاری و توالی‌سازی نمادها به وجود می‌آورد (مراجعه کنید به مشکلات یادگیری ویژه).

Fiction

ادبیات داستانی: داستان‌ها، رمان‌ها و هر متنی که توسط یک مؤلف خلق می‌شود.

Genres

ژانر: به گونه‌های مختلف نوشتن از جمله؛ داستان‌های ماجراجویانه، علمی و قصه‌های پریان گفته می‌شود.

Glue ear

چسب گوش: نقص رایج در گوش میانی بچه‌ها که منجر به نقص موقت شنیداری می‌شود.

Guided reading

خواندن هدایت شده: این فعالیت برای دانش‌آموزانی به کار می‌رود که در گروهی متشکل از افرادی با توانایی‌های مشابه حضور دارند، اما به طور مستقل و با حمایت معلم متون را می‌خوانند.

Guided writing

نوشتن هدایت شده: این فعالیت برای دانش‌آموزانی به کار می‌رود که در گروهی متشکل از افرادی با توانایی‌های مشابه حضور دارند، اما به طور مستقل و با حمایت معلم می‌نویسند.

High frequency words

کلمات پر بسامد: کلمات رایج و متداول، مانند "but"، "is"، "and" و "the".

Individual Education Plan

برنامه آموزشی انفرادی: برنامه‌ای خاص برای کودکان دارای نیازهای آموزشی ویژه